

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Бородата К.В.

студентка,

Науковий керівник: Дмитришина Т.І.

кандидат юридичних наук, старший викладач,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

**ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Протягом останніх років у світі спостерігається безперервний розвиток інформаційних систем. Досить швидкими темпами значної популярності набувають інформаційно-телекомунікаційні технології і в кримінальному судочинстві, а саме у контексті появи нових форм представлення інформації та необхідності визначення її місця у системі доказів. На жаль слід відмітити недосконалість вітчизняного кримінального процесуального законодавства в питанні регулювання можливості використання такої інформації в судовому провадженні в якості доказів.

Після масштабних змін до процесуального законодавства України у 2017 році в нових редакція процесуальних кодексів вперше було передбачено можливість використання електронних доказів.

Окремі правові положення щодо електронних джерел доказової інформації діють в кримінальному процесі вже сьогодні. Зокрема, використання електронних документів як процесуальних джерел доказів передбачене статтею 99 Кримінального процесуального Кодексу України (далі – КПК України); допускається електронна форма фіксації окремих слідчих розшукових дій (відеозапис під час проведення обшуку, огляду, допиту, слідчого експерименту, електронні додатки до протоколів слідчих розшукових дій у порядку ст. 104, 105 КПК України), проведення допиту, впізнання в режимі відеоконференції тощо [1]. Проте на сьогодні

ні правове регулювання, ні ступінь наукової розробленості проблем, пов'язаних з електронними доказами в кримінальному процесі, не відповідають вимогам практики.

Зокрема, потребує перегляду в електронних реаліях закріплений у частині 1 статті 99 КПК України принцип прив'язки документа до матеріального носія інформації [1].

За такого підходу, документом у процесуальному значенні має вважатися не окремий електронний файл, що містить відомості, які мають значення для кримінального провадження, а фізичний носій електронної інформації, що містить згаданий файл. До того ж сучасні фізичні носії електронної інформації здатні містити мільйони файлів різного формату та розміру одночасно, лише одиниці з яких можуть стосуватися певного кримінального провадження.

Через згаданий принцип також виникають процесуальні труднощі при потребі вилучення даних через електронні мережі з віддалених носіїв інформації, до яких у правоохоронних органів немає безпосереднього доступу. Названі проблеми є лише одиничними прикладами перешкод, з якими стикаються правоохоронці під час роботи з електронними слідами (відображеннями) та електронними документами в кримінальному провадженні.

Українські науковці застосовують термін «електронні докази» досить стримано. Д. Алексеева-Процок та О. Брисковська визначають електронні докази як фактичні дані, що зберігаються в електронному вигляді на будь-яких типах електронних носіїв та в електронних засобах, стаючи після обробки спеціальними технічними засобами та програмним забезпеченням доступними для сприйняття людиною. Авторки констатують потребу законодавчого врегулювання як термінології, так і класифікації електронних доказів [2, с. 250–252].

Д. Цехан оперує терміном цифрові докази, пояснюючи походження такого формулювання англomовним терміном «digital evidence» (цифрові докази), який набув широкого застосування в наукових джерелах зарубіжних країн. Науковець вважає, що з огляду на наявну нині концепцію класифікації доказів, цифрова інформація не може бути віднесена до жодної класифікаційної групи. На його думку, існує потреба уведення категорії «цифрового доказу», під яким треба розуміти фактичні дані, представлені у цифровій (дискретній) формі та зафіксовані на будь-якому типі носія, що стають доступними для сприйняття людиною після обробки ЕОМ та на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд

встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [3, с. 242]. Автор статті також уже звертав увагу на питання використання електронних доказів у кримінальному провадженні.

Термін електронний доказ на сьогодні є новим та недостатньо обґрунтованим у вітчизняній доктрині. На мій погляд, поряд з особистісними та речовими, електронні докази можуть розглядатися як різновид доказів з огляду на механізм їх формування.

Проаналізувавши кримінальне процесуальне законодавство Німеччини, Франції, Польщі, Італії, Чехії, можна побачити, що термін електронні докази в них не застосовується. Вказане свідчить про відсутність загальноєвропейської практики законодавчого закріплення інституту електронних доказів.

Безумовно, враховуючи стрімкий розвиток інформаційних технологій, є перспектива створення такого формату електронної інформації (в тому числі способу перевірки її незмінності та цілісності без проведення експертного дослідження), що потребуватиме розширення джерел доказів – електронними. У такому випадку кримінальний процесуальний закон потребуватиме змін щодо їх способу отримання, фіксації, зберігання та використання. Тому насамперед необхідно чітко розмежувати електронне джерело доказів та фіксацію доказів у електронному форматі, що вимагає проведення ґрунтовних наукових досліджень інформатико-правового характеру.

Сама можливість використання електронної інформації як доказу у кримінальному провадженні визначається пункті 1 частини 2 статті 99 КПК України, згідно з яким до документів, за умови наявності в них відомостей, передбачених частиною першою цієї статті, можуть належати матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації у тому числі електронні [1].

Не можна не погодитись з Н.М. Ахтирською, що законодавець допускає використання електронних носіїв інформації, проте уточнює, що доказ має бути матеріальним об'єктом. Цифрові технології використовують віртуальний простір, а тому носієм (фіксатором) інформації може бути беззаперечно матеріальний об'єкт, однак при цьому варто уточнити, що навіть сама інформація у віртуальному просторі також має визнаватися доказовою [4, с. 184].

Однак, з урахуванням розвитку інформаційних технологій та запровадження у процесуальне законодавство України інституту

електронного суду, у кримінальному провадженні процесуальні джерела електронних доказів не повинні обмежуватися лише матеріальними об'єктами. Для кримінального процесуального доказування видається прийнятною концепція «електронного доказу», відповідно до якої процесуальним джерелом таких відомостей може бути як матеріальний носій інформації, так і джерело цифрового формату.

В кримінальній справі Нью-Брансвікський суд королівської лави визнав скріншот переписки у Facebook допустимим доказом [5, с. 109]. Суд в даній кримінальній справі вважає, що дефініція «електронний документ» відноситься до всіх документів в електронному форматі, які включають в собі електронні пошти, всі комп'ютерні файли, метадані цих файлів, історію браузера, інформацію, яка розміщена онлайн на веб-форумах таких сайтів як Twitter та Facebook, текстові повідомлення, онлайн переписка тощо. Також, до «електронних документів» відноситься друкована копія цих даних.

В США визнання допустимості доказів із соціальних мереж також є достатньо врегульованим питанням. З розвитком таких соціальних мереж як Facebook та Myspace соціальна мережа стала добре прийнятою формою доказів, що в значній мірі пояснюється його популярністю, а також деякою анонімністю, яка сприяла відвертості осіб. В 2011 році Окружний суд штату Пенсільванії повідомив, що докази отримані в соціальних мережах слід розглядати як будь-які інші фотографії відповідно до Федеральних правил доказів [5, с. 110]. Але, для визнання інформації із соціальних мереж допустимим доказом в суді США головною проблемою є їх автентифікація.

З огляду на вищезазначене, можна дійти висновку, що на даний момент існує нагальна потреба у формулюванні легального визначень поняття «електронний доказ» у кримінальному процесі та внесення його шляхом включення статті «Електронні докази» та викладення її в такій редакції: «електронний доказ – це інформація, що має електронну форму про обставини, які підлягають обов'язковому доказуванню у кримінальному провадженні. До числа таких доказів слід віднести: текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо, веб-сайти, текстові, мультимедійні та голосові повідомлення тощо.

Така зміна до законодавства сприятиме проведенню швидкого, повного та всебічного досудового розслідування та судового розгляду матеріалів кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 квітня 2010 року № 2147^а-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
2. Алексєєва-Процюк Д.О. Бриськовська О.М. Електронні докази в кримінальному судочинстві: поняття, ознаки та проблемні аспекти застосування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 2. С. 247–253.
3. Коваленко А.В. Електронні докази в кримінальному провадженні: сучасний стан та перспективи використання. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2018. № 4(84). С. 237–245.
4. Малахова О.В. Щодо питання використання електронних доказів у кримінальному провадженні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 319–322.
5. Мельник О.В., Школьніков В.І. Міжнародний досвід використання електронних доказів в кримінальному судочинстві. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики* : матеріали II-ої наук.-практ. конференції (м. Київ, м. Маріуполь, 27 лютого 2019 року). Київ-Маріуполь, 2019. С. 109–112.